

bridge University Press 1982, 103-128. Είναι ενδιαφέρον το ότι μολονότι η κατασκευαστική προσέγγιση του Rawls είναι η μόνη που συζητείται και απορρίπτεται, σε τελική ανάλυση δεν φαίνεται να διαφέρει ιδιαίτερα από την προσέγγιση στην οποία καταλήγει ο ίδιος ο Zwiëbach. Συγκεκριμένα η περιγραφή που δίνει ο Rawls των ελεύθερων και ίσων μεταξύ τους ηθικών προσώπων φαίνεται να απηχεί τις ίδιες θέσεις που δηλώνονται με τις δομικές αρχές της ελευθερίας και της ισότητας. Βλ. John Rawls, "Kantian Constructivism in Moral Theory", *Journal of Philosophy* LXXVII (1980), 515-572.

ΔΡ ΦΙΛΗΜΩΝ ΠΑΙΟΝΙΔΗΣ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

Κ. Βουδούρη (ed.), *Ίωνική Φιλοσοφία*, "Έκδοση του Διεθνούς Κέντρου Έλληνικής Φιλοσοφίας και Πολιτισμού, Αθήνα 1990, σελ. 224.

Η μεγάλη επιτυχία του Α' Διεθνούς Συνεδρίου Έλληνικής Φιλοσοφίας, που όργάνωσε η Διεθνής Έταιρεία Έλληνικής Φιλοσοφίας (ΔΕΕΦ) τον Αύγουστο του 1988 στο Πυθαγόρειο της Σάμου με θέμα την Ίωνική φιλοσοφία, επισφραγίστηκε το 1989 με την έκδοση των κύριων ανακοινώσεων του Συνεδρίου (σε γλώσσα αγγλική, γαλλική και γερμανική) στον τόμο *Ionian Philosophy* που βρήκε μεγάλη επιστημονική απήχηση. Ο πραγματικά καλαίσθητος τόμος *Ίωνική Φιλοσοφία*, που ακολούθησε το 1990, περιλαμβάνει επιστημονικές μελέτες αποκλειστικά στην έλληνική· πρόκειται για μεταφράσεις μερικῶν ἀπὸ τίς πλέον ἀξιόλογες ἀνακοινώσεις ξένων ἐπιστημόνων καθώς και συμβολές Έλλήνων ἐρευνητῶν, πού καλύπτουν ένα εὐρύτατο θεματικό φάσμα.

Πρώτη παρατίθεται η ανακοίνωση του Καθηγητῆ Φιλοσοφίας του Πανεπιστημίου Αθηνῶν και προέδρου τῆς ΔΕΕΦ Κ. Βουδούρη με θέμα «Ίωνική διάνοηση και φιλοσοφία και η Έλληνική φιλοσοφία σήμερα» (σελ. 11-21), ὅπου τονίζεται η ζωτικότητα τῶν προτύπων πού καθιέρωσε η ἰωνική διάνοηση και η λειτουργικότητά τους και στην σημερινή ἐποχή, και ἐξαίρεται η σημασία τῆς διεξαγωγῆς τοῦ Διεθνούς Συνεδρίου για τὴν Ίωνική φιλοσοφία.

Ακολουθοῦν 7 ἐπιστημονικὲς μελέτες πού πραγματεύονται θέματα τῆς ἡρακλείτειας φιλοσοφίας.

Η μελέτη τοῦ Καθηγητῆ Κ. Βουδούρη «Ο Ἡράκλειτος και η διαλεκτική ἀντίληψη για τὴν πολιτική» (σελ. 22-44) ἐστιάζεται στην πολιτική διάσταση τῆς φιλοσοφίας τοῦ Ἡρακλείτου. Δὲν πρόκειται για μία ἀπλή διαπίστωση τῆς ὑπάρξεως κοινωνικοπολιτικῶν ὑποδηλώσεων στην διάνοηση τοῦ Ἐφεσίου φιλοσόφου (κάτι πού θὰ ἦταν ἴσως κοινοτυπία), ἀλλὰ για μία πλήρως συγκροτημένη θεώρηση τῆς πολιτικῆς του φιλοσοφίας, πού προχωρεῖ διεισδυτικὰ σὲ πλάτος ἀλλὰ και σὲ βάθος, τοποθετώντας τὸν κοινωνικοπολιτικὸ προβληματισμὸ στὸ κέντρο τῆς ἡρακλείτειας διάνοησης. Στην ἐν λόγω μελέτη διαγράφεται κατ' ἀρχὴν η πορεία πού ἔφερε τὸν Ἡράκλειτο ἀντιμέτωπο με πολιτικῆς ὑφῆς ἐρωτήματα. Ακολουθεῖ μιὰ διεξοδική διερεύνηση κεντρικῶν ὄρων τοῦ κοινωνικοπολιτικοῦ στοχασμοῦ τοῦ

Ἐφεσίου φιλοσόφου, με ἔμφαση στὴν ἔννοια τοῦ λόγου, ποὺ ἀποδεικνύεται ὁ θεμέλιος λίθος ποὺ ὑπόκειται κάθε δομῆς καὶ μεταβολῆς στὴν πολιτεία. Ἐν συνεχείᾳ ἐπιχειρεῖται μιὰ πολιτικὴ μεθερμηνεία τῶν ὄντολογικῶν ἀπόψεων τοῦ Ἡρακλείτου, με βήματα ὅμως προσεκτικὰ καὶ μετρημένα, ἀφοῦ ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν συγγραφέα ἐπισημαίνονται οἱ κίνδυνοι μιᾶς ἀπολύτου ἀντιστοιχίσεως ὄντολογικῶν καὶ πολιτικῶν δοξασιῶν. Ἐν τέλει ὁ Ἡράκλειτος δείχνεται νὰ ἔχει συγκροτήσει μιὰ νέα, σύμφωνη με τὶς ὄντολογικὲς του ἀπόψεις, ἀντίληψη γιὰ τὴν πολιτικὴ, ποὺ θὰ μπορούσαμε νὰ ἀποκαλέσουμε «διαλεκτικὴ ἀντίληψη γιὰ τὴν πολιτικὴ».

Ὁ Δρ Κ. Μιχαηλίδης («Τὸ ὑπερβατικὸ τοῦ λόγου κατὰ τὸν Ἡράκλειτο», σελ. 101-109) διερευνᾷ τὴν θέση τοῦ λόγου στὴν ὄντολογία τοῦ Ἡρακλείτου, καὶ δείχνει αὐτὸν συγχρόνως ὑπερβατικὸ καὶ ἐμμενῆ, ἀπόντα καὶ συνάμα παρόντα σὲ ὅλα τὰ πράγματα. Τὸν Ἡρακλείτειο λόγο, στὴν γνωσιολογικὴ του ὅμως διάσταση, ἔχει ὡς ἀντικείμενό της καὶ ἡ σωστὰ διαρθρωμένη μελέτη τοῦ Ὑφηγητῆ καὶ ἐρευνητῆ τοῦ ΚΕΕΦ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν Δ. Παπαδῆ «Αἰσθητικὴ καὶ νοητικὴ γνώση στὸν Ἡράκλειτο» (σελ. 149-159), ποὺ θέτει ὡς κύρια ἐρωτήματα τὸ ἂν εἶναι καθόλου δυνατὴ ἡ ὀρθὴ γνωστικὴ προσπέλαση τῆς πραγματικότητας στὴν Ἡρακλείτεια φιλοσοφία, ἂν ἢ διὰ τῶν αἰσθήσεων γνώση ἀξιολογεῖται θετικὰ ἢ ἀρνητικὰ, ἂν τέλος προκρίνεται ἡ αἰσθητικὴ ἢ ἡ νοητικὴ γνώση ἢ θεωροῦνται σὲ σχέση συμπληρωματικὴ.

Στὴν πρωτότυπη ἀνακοίνωσή του «Ὁ Ἡράκλειτος στὸ σταυροδρόμι τῆς Προσωκρατικῆς διανόησης» (σελ. 110-126) ὁ Καθηγητῆς Φιλοσοφίας τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Standford Julius Moravcsik προτείνει μιὰ ἐντελῶς νέα καὶ πολὺ ἐνδιαφέρουσα θεώρηση τῆς Ἡρακλείτειας φιλοσοφίας ἐπὶ τῆ βάσει μιᾶς θεματικῆς διάκρισης τῶν ὄντολογικῶν διερευνήσεων με κριτήριον τὸ ἐξηγητικὸ μοντέλο τῆς πραγματικότητας ποὺ χρησιμοποιεῖται κάθε φορά. Ὡς τὴν ἐποχὴ τοῦ Ἡρακλείτου διακρίνει δύο τέτοια ἐξηγητικὰ μοντέλα: α. Τὸ παραγωγικὸ μοντέλο ποὺ ἀπαντᾷ στὴν ἐπικὴ λογοτεχνία καὶ στὶς θεογονίες καὶ ἐπιχειρεῖ νὰ ἐρμηνεύσει τὴν φύση ἀντικειμένων δυναμικῆς κυρίως ὑφῆς μέσα ἀπὸ σχέσεις καταγωγῆς, καὶ β. τὸ συστατικὸ μοντέλο ποὺ ἀπαντᾷ στοὺς Ἴωνες τῆς πρώτης περιόδου καὶ ἐπιχειρεῖ νὰ ἐρμηνεύσει τὴν φύση στατικῶν κυρίως ἀντικειμένων με ἀναφορὰ στὰ μέρη τους ἢ τὰ συστατικὰ τους. Μετὰ ἀπὸ διεξοδικὴ ἀνάλυση τῶν δύο αὐτῶν μοντέλων, δείχνεται ὅτι ὁ Ἡράκλειτος βλέπει τὶς ἀδυναμίες καὶ τῶν δύο, προσεγγίζει τὴν πραγματικότητα με ριζικὰ διαφορετικὸ τρόπο μέσῳ τοῦ δόγματος τῆς συνεχοῦς ροῆς, χωρὶς ὅμως νὰ διαμορφώνει ὁ ἴδιος ἓνα καινούργιο ἐξηγητικὸ μοντέλο, κάτι ποὺ θὰ πράξουν ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ἀριστοτέλης· κατὰ τοῦτο ὁ Ἡράκλειτος ἴσταται στὸ σταυροδρόμι τῆς ἐλληνικῆς φιλοσοφίας.

Ὁ ὁμότιμος Καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν Π. Παναγιώτου στὴν συμβολή του «Ὁ Ἡρακλείτισμός τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου» (σελ. 140-148) ἀφοῦ καταγράφει τὶς γενικὲς κατευθυντήριες ἀρχές τοῦ στοχασμοῦ τοῦ Ρωμαίου αὐτοκράτορα, προχωρεῖ στὴν παράθεση χωρίων ἀπὸ τὰ *Εἰς ἑαυτόν*, ὅπου φανερὰ ὑπόκεινται στοιχεῖα τῆς Ἡρακλείτειας κοσμοθεωρίας. Ὁ Δρ Δ. Λαμπρέλλης με τὴν ἐργασία του «Τὸ παίγνιο τοῦ κόσμου. Νίτσε καὶ Ἡράκλειτος» (σελ. 90-100) διερευνᾷ τὴν σχέση Νίτσε-Ἡρακλείτου, με ἔμφαση στὴν ἐρμηνεία ἀπὸ τὸν πρῶτο τῆς σκέψεως τοῦ Ἐφεσίου φιλοσόφου ὡς σκέψεως τοῦ παιγνίου τοῦ κόσμου.

Ο Καθηγητής Φιλοσοφίας του Πανεπιστημίου του Toronto Thomas Robinson («Η μεθοδολογία στην ανάγνωση του Ἡρακλείτου», σελ. 193-203) δίνει το περιγραμμα ἑνὸς συνόλου ἀρχῶν γιὰ τὴν ἑρμηνεία τοῦ Ἡρακλείτου, ἐνῶ παράλληλα προειδοποιεῖ γιὰ τὸν κίνδυνο τῆς ἑρμηνευτικῆς κυκλικότητος, ποὺ ἔγκειται στὴν ἐφαρμογὴ μιᾶς ἐπιμέρους ἀξιόπιστης ἑρμηνείας σὲ μεγαλύτερη κλίμακα ἀπ' τὸ ἐπιτρεπτό. Ἡ μεθοδολογικὴ προσέγγιση ποὺ προτείνει ὁ συγγραφέας, καὶ ἐφαρμόζει παραδειγματικὰ σὲ ἀρκετὰ γνωστὰ ἀποσπάσματα τοῦ Ἡρακλείτου, εἶναι μᾶλλον ἐμπειρικὰ προσανατολισμένη, καὶ συνίσταται σ' ἓνα συνδυασμὸ παλιῶν φιλολογικῶν μεθόδων καὶ συγχρόνων ἑρμηνευτικῶν τεχνικῶν.

Ἐνας ἄλλος θεματικὸς ἄξονας, ποὺ καλύπτεται ἀπὸ μία σειρὰ ἀρθρῶν, εἶναι ἡ Πυθαγόρεια φιλοσοφία.

Στὴν σύντομη καὶ περιεκτικὴ μελέτη του «Ἡ ἐνότητα τῆς Πυθαγόρειας Φιλοσοφίας» (σελ. 186-192) ὁ Καθηγητής Φιλοσοφίας τοῦ Western Washington University R. Purtil ἐπιχειρεῖ μὲ τρόπο πρωτότυπο καὶ εὐρηματικὸ νὰ καταδείξει τὴν θεματικὴ ἐνότητα τοῦ Πυθαγορισμοῦ, συναρμόζοντας σὲ ἑνιαῖο σύστημα τὶς βασικὲς διδασκαλίαι ποὺ ἐμπεριέχονται σὲ αὐτόν: τὴν διδασκαλία τῆς μετεμψυχώσεως, τὴν ἄποψη ὅτι τὸ πᾶν συνίσταται ἀπὸ ἀριθμούς, τὸν πίνακα τῶν ἀντιθέσεων, τὴν ἀντίληψη τῆς φιλοσοφίας ὡς τρόπου ζωῆς καὶ τὶς διαιτητικὲς ἀπαγορεύσεις.

Ἡ ἐργασία τοῦ Δρος Γ. Καραγιάννη «Ἡ ἔννοια τῆς ἀρμονίας στὴν φιλοσοφία τῶν πρώιμων Πυθαγορείων» (σελ. 71-76) εἶναι μιὰ μελέτη ἐπὶ τῆς ἀρμονίας στὰ πλαίσια τοῦ Πυθαγορισμοῦ σὲ ὅλες τὶς ἐκφάνσεις της (ὡς ἀρμονία μεταφυσικὴ, κοσμολογικὴ, αἰσθητικὴ, ψυχολογικὴ, αἰσθητικὴ κ.ἄ.), μὲ ἔμφαση ὅμως στὴ μεταφυσικὴ ἀρμονία νοουμένη ὡς συναρμογὴ πέρατος καὶ ἀπείρου.

Ὁ Δρ. Β. Καρασμάνης, Λέκτωρ Φιλοσοφίας στὸ Ε.Μ. Πολυτεχνεῖο, στὸ ὠραῖα διαρθρωμένο ἄρθρο του «Πυθαγόρεια καὶ ἰωνικὰ μαθηματικά: Δύο ἀνεξάρτητα ρεύματα στὴν προπλατωνικὴ διανόηση» (σελ. 77-89) διακρίνει δύο διαφορετικὲς παραδόσεις στὰ πρώιμα μαθηματικά, τὴν ἰωνικὴ μὲ ἔμφαση στὴν γεωμετρία καὶ τὴν πυθαγόρεια μὲ ἔμφαση στὰ μαθηματικά, καὶ ἀναφέρεται σύντομα στὴν ἀντανάκλαση τῶν δύο αὐτῶν παραδόσεων στὰ γεωμετρικὰ βιβλία τοῦ Εὐκλείδη.

Ἡ Λέκτωρ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν Δρ Μάρω Παπαθανασίου στὴ συμβολὴ της «Γεωμετρικὰ σχήματα καὶ θεότητες στοὺς πρώιμους Πυθαγορείους» (σελ. 160-166) ἐπιχειρεῖ νὰ ἑρμηνεύσει τὴν συσχέτιση γεωμετρικῶν σχημάτων πρὸς θεότητες μὲ ἀναφορὲς στὴν ὀρφικοδιονυσιακὴ λατρεία, σὲ θρησκευτικὲς δοξασίες καὶ σὲ μαθηματικὲς καὶ ἀστρονομικὲς γνώσεις τῆς ἐποχῆς.

Μιὰ ἄλλη θεματικὴ ἐνότητα ἀφορᾷ τὴν φιλοσοφία τῶν Μιλησίων. Στὸ ἄρθρο «Ἡ ἐπιστημονικὴ καὶ φιλοσοφικὴ σκέψη τοῦ Θαλῆ» (σελ. 175-185) τῆς Δρος Ἀννας Πόταγα ἔχουμε μιὰ σκιαγράφηση τοῦ πρώτου αὐτοῦ φιλοσόφου, καὶ μιὰ γενικὴ ἐπισκόπηση τῶν ἐπιστημονικῶν του κατακτήσεων (ἀστρονομικῶν καὶ μαθηματικῶν) καὶ τοῦ φιλοσοφικοῦ του στοχασμοῦ.

Ὁ Καθηγητής Φιλοσοφίας στὸ Πανεπιστήμιο τοῦ Tel Aviv John Glucker («Ποιὸς ἐφεῦρε τὸν ὕλοζωισμόν», (σελ. 45-52) ἐξετάζει μὲ ἀπόλυτα θεμελιωμένο τρόπο τὰ προβλήματα ποὺ ἀνακύπτουν ἀπὸ τὴν χρῆση τοῦ ὄρου ὕλοζωισμός γιὰ τὸν χαρακτηρισμὸ τῆς ἰωνικῆς σχολῆς τῆς φιλοσοφίας. Ὁ ὄρος κρίνεται ἀκατάλληλος γιὰτί: α. εἶναι σαφῆς ἀναχρονισμὸς, ἀφοῦ πρωτοεμφανίζεται τὸν 17ο

αί., β. ή αρχική νοημοδότηση που προτείνεται από τον πρώτο εισηγητή του δεν ανταποκρίνεται σε πραγματικά χαρακτηριστικά της φιλοσοφίας των Μιλησίων, και γ. ή παραπλανητικότητα και ασάφεια του όρου οδηγεί σε σοβαρές παρανοήσεις του ιωνικού στοχασμού.

Η συμβολή του Καθηγητή Κλασικής Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν Ἀντ. Παπανικολάου «Ἀθήρ, Ἀναξιμένης καὶ Corpus Hippocraticum» (σελ. 167-174) ἐστιάζεται σὲ θέματα ἰωνικῆς ἰατρικῆς, καὶ μάλιστα στὴν σημασία πού ἀποδίδεται ἀπὸ συγγραφεῖς ἰατρικῶν βιβλίων τῆς ἐποχῆς στὴν κατὰ τὸν Ἀναξιμένη ἀρχὴ τοῦ παντός, τὸν ἀέρα.

Ὁ Καθηγητὴς Φιλοσοφίας στὸ William Paterson College τοῦ Wayne τοῦ N. Jersey Angelo Juffras στὴν ἀνακοίνωσή του «Ἡ φιλοσοφία τῶν Μιλησίων καὶ οἱ καταβολές τῆς ἱστορίας. Ἱστοριογραφικὸ δοκίμιον» (σελ. 53-61) προσπαθεῖ νὰ ἐπιτύχει μιὰ συγκροτημένη θεώρηση τῆς διανόησης τῶν Μιλησίων, μέσα ἀπὸ μιὰ συνεξέταση τῶν μορφικῶν, ὕλικῶν, ποιητικῶν καὶ τελικῶν παραγόντων πού δροῦν στὴν ἱστορία, καὶ οἱ ὅποιοι θεωρεῖ ὅτι ἀπαρτίζουν μιὰ πλήρη ἐξήγηση κάθε ἱστορικοῦ γεγονότος. Μὲ ὁδηγὸ αὐτὸ τὸ ἐξηγητικὸ σχῆμα ἐπικεντρώνει τὴν προσοχὴ του σὲ δύο κυρίως ζητήματα: α. Τὴν ἀντίληψη ὅτι στὴν διανόηση τῶν Μιλησίων ἔχουμε μιὰ μετεξέλιξη τοῦ μύθου σὲ φιλοσοφικὸ στοχασμὸ, ἀντίληψη πού ἀποκρούει, καὶ β. τὴν σχέση Μιλησίων καὶ μεταφυσικῆς θέσης τοῦ ἐδῶ ὅτι ἡ φιλοσοφία τῶν Μιλησίων εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς μεταφυσικῆς.

Στὴν μελέτη τοῦ Καθηγητῆ Φιλοσοφίας τοῦ University of Texas at Austin A.P.D. Mouzeratos «Τὸ Χ εἶναι πράγματι Ψ' (ἢ καλύτερα 'τὸ Χ εἶναι στὴν πραγματικότητα Ψ'): οἱ ἰωνικὲς ἀπαρχές ἑνὸς προτύπου σκέψεως» (σελ. 127-139), ἀφοῦ γίνεται μιὰ διεξοδικὴ ἐπεξεργασία κάποιων ἀπὸ τὶς προτάσεις τῆς γενικῆς ἀστρομετεωρολογίας τοῦ Ξενοφάνους πού ἐπιδιώκουν φυσιοκρατικὴ ἐξήγηση τῶν ὑπὸ ἐξέτασιν φαινομένων, δείχνεται ὅτι αὐτὲς λειτουργοῦν, ἀφ' ἑνὸς μὲν ὡς ἱστορικὸ παράθυρο πρὸς τὴν κοσμολογία τῶν Μιλησίων, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὡς τὸ πρωτότυπο ἑνὸς τύπου δήλωσης πού καὶ σήμερὰ χρησιμοποιεῖται γιὰ τὴν διατύπωση σημαντικῶν προτάσεων ἐπιστημονικῶν θεωριῶν καὶ τῆς μεταφυσικῆς τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν.

Στὴν σωστὰ τεκμηριωμένη ἀνακοίνωσή του «Ἡ ἱστορικὴ θέση τοῦ Ἀναξαγόρου» (σελ. 62-70) ὁ Καθηγητὴς Φιλοσοφίας τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Pennsylvania Ch. Kahn ἀντιμετωπίζει τὸν Ἀναξαγόρα ὡς ἕναν πιστὸ στὴν παράδοση τῶν Μιλησίων στοχαστὴ τῆς μετα-Παρμενίδειας ἐποχῆς. Κυρίως ὅμως αὐτὴ ἡ ἐργασία ἐπισημαίνει τὶς σημαντικὲς διαφορὲς πού ὑπάρχουν ἀνάμεσα στὴν Ἀναξαγόρεια θεωρία καὶ τὶς θεωρίες τοῦ Ἐμπεδοκλῆ καὶ τῶν ἀτομικῶν, μὲ τὶς ὁποῖες συνήθως αὐτὴ ὁμαδοποιεῖται. Πρόταση τοῦ συγγραφέα εἶναι νὰ θεωρηθεῖ ἡ φιλοσοφία τοῦ Ἀναξαγόρα ὡς συνέχεια τῆς κοσμολογίας τῶν Μιλησίων καὶ ὡς ἡ βάση γιὰ τὴν Ἐμπεδόκλεια καὶ τὴν ἀτομικὴ θεωρία.

Μὲ τὴν Ἀναξαγόρεια φιλοσοφία ἀσχολεῖται καὶ ἡ σύντομη ἀλλὰ διεισδυτικὴ μελέτη τῆς Δρος Μ. Στρατσάνη-Μαραγκοῦ «Ἀντίθετα καὶ ὁμοιομερῆ» (σελ. 204-209). Μ' αὐτὴν ἐπιχειρεῖται μιὰ ὑπέρβαση πολλῶν ἀπὸ τὰ ἐρμηνευτικὰ ἀλλὰ καὶ λογικὰ προβλήματα πού προκαλεῖ ἡ φιλοσοφία τοῦ Ἀναξαγόρα, μέσα ἀπὸ μιὰ προσπάθεια θεώρησης τοῦ στοχασμοῦ του σὰν προσπάθεια ἀπάντησης, ὄχι στὸ

ἔρώτημα περὶ τῶν συστατικῶν τοῦ ὕλικου κόσμου, ἀλλὰ στὸν προβληματισμὸ περὶ τῆς γενέσεως καὶ τῆς φθορᾶς κυρίως δὲ περὶ τῆς γενέσεως.

Συμπερασματικά, οἱ 19 συνολικὰ ἐπιστημονικὲς μελέτες συνεπάγονται βέβαια κάποια πολυφωνία. "Ὁμως σ' αὐτὴν ἀκριβῶς ὀφείλει ὁ παρῶν τόμος καὶ τὴν γοητεία του, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπιστημονικὴ του ἀξία· γιατί κατορθώνει νὰ ἱκανοποιεῖ ταῦτοχρόνως καὶ τὰ γενικὰ θεωρητικὰ ἐνδιαφέροντα τοῦ ἀνειδίκευτου ἀναγνώστη, καὶ τίς ὑψηλὲς ἀπαιτήσεις τοῦ ἐξειδικευμένου ἐρευνητῆ. "Ἄλλες μελέτες προσφέρουν μιὰ διεξοδικὴ καταγραφή τῶν ὑπὸ ἐξέταση θεωριῶν, ἄλλες προχωροῦν σὲ ἔγκυρες ἐρμηνευτικὲς προσεγγίσεις· ἄλλες διεξέρχονται καίρια θέματα ποὺ ἀψηλόγησαν τὴν ἰωνικὴ διανόηση, ἄλλες ἐγείρουν μεθοδολογικὰ προβλήματα· ἄλλες ἐπιδεικνύουν τὴν πρωτοτυπία τους φωτίζοντας ἄγνωστες πτυχὲς τοῦ Προσωκρατικοῦ στοχασμοῦ, ἄλλες πρωτοτυποῦν στὸν τρόπο ὀργάνωσης καὶ προσέγγισης τοῦ ὕλικου τους· καὶ ἄλλες ἀποδεικνύονται ἐξαιρετικὰ διεισδυτικὲς πραγματευόμενες εἰδικὰ θέματα φιλοσοφικοῦ προβληματισμοῦ, ἐνῶ ἄλλες παρέχουν μιὰ πιὸ συγκροτημένη θεώρηση καταγράφοντας τὸν γενικὸ προβληματισμὸ τῶν Ἰόνων φιλοσόφων· καὶ ὅπωςδῆποτε οἱ περισσότερες θὰ ἄξιζαν πολὺ ἐκτενέστερη μνεία, ἀπὸ τὰ λίγα λόγια ποὺ τοὺς ἀφιερώνονται ἐδῶ.

ΙΩΑΝΝΗΣ Κ. ΤΣΕΝΤΟΣ
ΑΘΗΝΑ